

שינוי תרבותי של המרחב הציבורי בגין "הדרת נשים"

תקציר מנהלים

בשנים האחרונות הפציע אל תוככי השיח הציבורי מושג חדש, 'הדרת נשים' שמו. תחילתו באירועים שעלו לכותרות בכלי התקשורת, בטענה כי גברים התנהגו בצורה פוגענית כלפי נשים שהתנהלו לתומן במרחב שלהן. התנהגויות אלו התבטאו במקרה בו נטען כי אברך רקק על ילדה צעירה שלא התלבשה בצניעות הראויה על פי תפיסתו, או במקרים של דחיקת נשים שהתיישבו במקומות המיועדים לגברים באוטובוסים 'כשרים'.

בעקבות פרסומים אלה והסערות שליוו אותם, הלכות והתרבו במישור התקשורתי והציבורי הדיונים בנושא, והתודעה הציבורית נשטפה בתפיסה השוללת מכל וכל הדרת נשים מכל סוג. הדיון הציבורי והלחץ התקשורתי יצרו דחף אדיר, שהניע את הממשלה לפעול כנגד תופעות מן הסוג הזה. בישיבת ממשלה שהתקיימה בתאריך 29 בדצמבר 2011, עלה הנושא לסדר היום. החלטת ממשלה שהתקבלה בנושא, כללה מינוי של צוות בין-משרדי שהוסמך לבחון דרכי פעולה ולהגיש המלצות לממשלה בנושא. בצוות היו חברים שרים ונציגים ממשרדי ממשלה שונים ואף נציג הרבנות הראשית. בנוסף צורפו לצוות הבין משרדי משפטנים, פעילות זכויות נשים וקציני משטרה וצבא.

בצעד מעורר תמיהה, החליט היועמ"ש דאז, יהודה וינשטיין, על הקמת צוות מטעמו במשרד המשפטים. הצוות הוקם חודשיים לפני פרסום מסקנות הצוות הבין-משרדי שמונה כאמור בהחלטת ממשלה, בפברואר 2012. הצוות היה מורכב מעשרה משפטנים, ולא צורף אליו ולו נציג אחד של הרשות המבצעת, הממסד הדתי או כל גורם אחר של הרשות המחוקקת. הממשלה בהחלטה מתאריך 30 במרץ אימצה את המלצות הצוות המשרדי של משרד המשפטים, והטילה על השרים הרלוונטיים לוודא את מימוש ההחלטות שתחת תחום אחריות משרדם ולדווח על כך בעתיד לממשלה.

חשוב לציין, כי בנושא הפרדה והדרה במרחב הציבורי קיים חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000. בסעיף ד(3) של החוק, מופיעה החרגה מהחוק כאשר מדובר אירועים בהם היעדר הפרדה עלול לגרום לציבור מסויים להימנע מהשתתפות. פסקה זו נועדה להגן על קיום אירועים נפרדים לציבור הדתי, או לאפשר הפרדה במקומות דתיים. כך עולה, בין השאר, מן הפרוטוקולים של ועדת חוקה, חוק ומשפט שהרבתה לדון בסעיף זה.

מסקנות הצוות המשרדי, כפי שהיה צפוי, היו חד צדדיות ושוללות מכל וכל את הגישה הדתית לנושא ההפרדה. כך קבע הוא בדו"ח שפרסם, כאשר הוא מבטל את אורח החיים הדתי מפני מה שהוא מכנה 'זכויות יסוד'.

"הגם שמדובר במטרות חברתיות חשובות וראויות, לא מתקיים יחס ראוי בין עוצמת הפגיעה בזכויות היסוד החוקתיות לבין מידת התועלת החברתית המושגת עם הגשמתן של מטרות אלו... הפגיעה בזכויות היסוד אינה מידתית. שכן, למרות שעקרונות הסובלנות והפלורליזם מחייבים סובלנות כלפי אורחות החיים הייחודיים של קהילות שונות במסגרת חיי הפרט והקהילה, סובלנות זו אינה מתירה כי במרחב הציבורי המשרת את כלל הציבור תתקיים מערכת ערכים המבוססת על הדרתן של נשים מהשתתפות שווה בחיים האזרחיים, גם אם לכאורה, יש נשים הרוצות או מסכימות לדפוס חיים אלה."

בדבריהם אלה, שללו חברי הצוות את ההחרגה האמורה בחוק איסור ההפליה, ואף הציגו גישה מזלזלת בתפיסה הדתית ובנשים המאמינות בה – "גם אם לכאורה יש נשים הרוצות או מסכימות לדפוסי חיים אלה".

עוד הוסיפו מחברי הדו"ח להפריז בחומרתה של הפרדה בין נשים לגברים, תוך שהם מטילים ספק בתועלת הצומחת מהפרדה על רקע דתי:

"עצמתה של הפגיעה הנגרמת לזכויות היסוד היא חמורה וחרیפה ונוגעת להיבטים הגרעיניים ביותר של זכויות אלו. היא מנוגדת להכרה בערכו של האדם באשר הוא אדם, יהיה שיוכו הקבוצתי או מינו אשר יהיה. תפיסה יסודית זו בדבר כבוד האדם עומדת ביסוד השיטה כולה ולכן עליה לזכות להגנה רחבה ככל הניתן. לעומת זאת, קיים ספק אם התועלת החברתית הצפויה לצמוח כתוצאה מהתרתם של הסדרי הפרדה באותם תחומים והקשרים שנדונו בפני הצוות היא משמעותית דיה."

הדו"ח בעייתי משני אספקטים: האחד, המחוקק הישראלי הקפיד להביע הערכה לאורח החיים הדתי ולתת מרחב ואפשרות לקיומו, וביקש רק למנוע מעשי אלימות או הדרה ממתן שירותים על רקע הפרדה. היועמ"ש והצוות שמינה, בצעד יהיר, **מתיימרים לקבוע מסמרות בשיח הערכי ולהפוך את מי שלא דוגל באמונתם לפורע חוק**. האספקט השני, הוא התערבות היועמ"ש וצוות משרדו בתחומי של המחוקק. במדינה דמוקרטית בית הנבחרים הוא המופקד על קביעת הנורמות, מכח היותו מייצג העם. **פקידים כאלו ואחרים במשרדי הממשלה או במוסדות ציבוריים אינם בעלי סמכות בעניין הזה, יהיה מעמדם נישא ככל שיהיה.**

כהמשך לצעדיו האקטיביסטים, מינה היועמ"ש את המשנה שלו, עו"ד דינה זילבר, לתפקד כאחראית על יישום מסקנות הדו"ח. זאת על אף שהממשלה הטילה בהחלטתה את האחריות ליישום הדו"ח באופן מפורש על השרים השונים. מדובר בנטיית סמכויות שלא כדין. עו"ד זילבר הגדילה לעשות, והציגה קו מיליטנטי יותר מזה שהוצג בדו"ח. במספר מקרים, שחלקם אף תועדו בכותרות בכלי התקשורת, הדהימה זילבר את הציבור בעומק ההתערבות והביטול הגמור בו התייחסה לצורך הדתי. הנה שתי דוגמאות:

- עיריית ת"א הונחתה על ידי הגברת זילבר, לאסור התקהלות בתחומה לצורך אירוע אמירת סליחות בחודש אלול תשע"ו, כל עוד האמנים המופיעים בו יהיו רק גברים. יצוין, כי היועמ"ש של עיריית ת"א חלק על עמדת עו"ד זילבר, ובמכתב ששיגר לה מחה על הפגיעה בחופש הביטוי. במכתב ציין כי "משטרת ישראל היא הרשות המוסמכת ליתן רישיון לקיום 'אסיפה' מהסוג המדובר, אירוע במסגרתו מבקש ציבור לממש את זכותו לחופש הביטוי... הנה כי כן, ולמגינת לבנו יש לומר, לעירייה אין סמכות על פי חוק לאשר או לדחות בקשה לרישיון לקיום אירוע חופש ביטוי, והחוק אף לא מקים חובת היוועצות עמה טרם ההחלטה בבקשה".
 - לקראת יום השואה, תשע"ו, ביקשה סטודנטית מאוניברסיטת בר אילן לשיר בטקס, בו לא היו מתוכננים כלל קטעי שירה. משסורבה, פנתה לזילבר ששלחה איום סמוי להנהלת האוניברסיטה בדבר שלילת תקציבים בגין הדרת נשים. החופש האקדמי השמור להופעות של מחבלים במרחבי הקמפוסים, לא עמד בפני הערך העליון של הדרת נשים.
- בעקבות כל האמור לעיל, אנו מציעים לבטל את החלטת הממשלה המאמצת את הדו"ח המשרדי המוטה, ובמקומו לקבל החלטה חדשה, אשר תמנה מחדש את הצוות הבין-משרדי, בכדי שיביע את עמדתו בכל הנושאים בהם עסקו הצוות הבין משרדי והצוות המשרדי של משרד המשפטים, באופן שישקף את הלך הרוח של כלל העם. אנו מצפים מהממשלה להביע הערכה מרובה יותר כלפי ערכי היהדות, הן מצד הזכות הדמוקרטית לחופש הדת והן מצד החשיבות שבקיומם של אירועים המחזקים את הזיקה למורשת היהודית